

УДК 378.018.43.02:004

Комарова О.І.

Полтавський національний технічний університет

Тін Тін Сое

Департамент контролю навколишнього середовища, м. Найп'їдо, М'янма

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню концептуальних ідей управління якістю освіти в контексті інноваційних процесів вищої освіти та визначенню подальших перспектив розвитку вітчизняної практики впровадження інформаційно-комунікаційні технологій. Проаналізовано особливості управління з точки зору інноваційних процесів. Наведено типові приклади управління в контексті вищої освіти. Показано важливість ролі управління освітнім процесом для підвищення ефективності безперервної освіти. Обґрунтовано перспективність впровадження інноваційних технологій навчання.

Ключові слова: управління якістю, інноваційні процеси, безперервна освіта, інноваційні технології.

Komarova O.I.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

Thin Thin Soe

Environment Monitoring Department, Myanmar

EDUCATION MANAGEMENT QUALITY ASPECTS IN THE CONTEXT OF INNOVATION PROCESSES

Summary. The article is devoted to the research of conceptual ideas of the quality management in education in the context of innovative processes of higher education and the definition of further prospects for the development of domestic practices in the implementation of information and communication technologies. The features of management from the point of view of innovative processes are analyzed. Typical examples of management in the context of higher education are given. The role of educational process management in increasing the efficiency of continuous education is shown. The prospect of introducing innovative learning technologies is studied.

Keywords: quality management, innovation processes, lifelong education, innovative technologies.

Постановка проблеми. Виходячи з фундаментальної ідеї підвищення якості освіти за допомогою створення умов для розвитку особистості викладача як головного учасника педагогічного процесу, носія та суб'єкта загальної та професійної культури, які реалізують у педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, формуються провідні стратегії оновлення системи освіти [1]. Засобами реалізації цієї стратегії виступає послідовний відбір, пред'явлення і визначення рівня сформованості цінностей або ж спостереження за емоційними переживаннями іншого, діяльність, що вимагає прояву певної емоції й осмислення її через методи побудови образів і зіставлення [2]. Проте в кожному випадку йдеться приблизно про одну й ту ж методологію: експлікації ціннісних та мотиваційних основ з реальної педагогічної практики; розробки специфічних технологічних механізмів, що дозволяють цілеспрямовано формувати позитивне ставлення процесів «ціноутворення» в практиці підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автори досліджують можливості підвищення мотивації студентів за рахунок залучення студентів в активні форми навчання, використання технологій співробітництва, сюжетно-рольових, дидактичних та організаційно-діяльнісних ігор, актуалізації ціннісного ставлення до педагогічної спадщини минулого [3]. За кордоном проблемою вивчення якості управління освітою в контексті інноваційних процесів у системі вищої освіти займалися Р. Андерсон, Г. Гузман, Л. Тревилато, А. Джеймс.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування та діагностики мотиваційних установок і ціннісно-сміслового ставлення студентів до навчання є однією з ключових для підвищення якості освіти, але проблема потребує детального вивчення.

Цілі статті. Мета статті полягає в здійсненні наукового аналізу якості управління освітою в контексті інноваційних процесів у системі вищої освіти й розробленні рекомендацій щодо можливостей використання прогресивного закордонного досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дослідники [4] відзначають три ключові установки державної політики: мінімізацію державних витрат на освіту як вимушені заходи в сучасній ситуації; економічну та соціальну оптимізацію сфери освіти, реалізовану через обмеження державної фінансової участі в освіті (за моделлю США і Західної Європи); формування нової, «ринкової» структури та інфраструктури освіти, адекватної особливостям сучасної російської економіки (загальне зниження зайнятості при відносному зростанні частки важкої й некваліфікованої праці). Деякий інший аспект реструктуризації змісту освіти обумовлений протиріччям між масовістю педагогічної професії і вузькістю фахового навчання. Переходячи до дослідження структурно-змістовних особливостей освіти, необхідно відзначити ще кілька важливих моментів. Значущим чинником якості освіти є співвідношення традиційного та інноваційного компонентів, де під традиційним компонентом розуміється екс-

тенсивна підготовка викладача, а під інноваційним – інтенсивний розвиток особистісних здібностей педагога-професіонала. Розглядаючи можливість використання сучасних педагогічних технологій для оптимізації змісту і якості освіти, необхідно усвідомлювати, що кожен автор і професійна група, використовуючи це поняття, вкладають у нього свій зміст. Говорячи про використання сучасних педагогічних технологій в контексті особистісно-орієнтованої освіти, виділимо декілька аспектів. Зокрема, першим і найбільш значущим аспектом використання сучасних є їх комунікативна спрямованість. Ряд авторів намагається відійти від вельми специфічних категорій типу «педагогічна комунікація», «комунікативний потенціал», «оперативне мислення» до більш об'ємних характеристик «технологічної культури педагога». Проте залежно від авторських позицій ця категорія має різний зміст. Так, у роботах Г. Гузмана та Л. Тревілато процес опанування «професійно-комунікативною культурою» представлений у вигляді трьох блоків: активного педагогічного тренінгу; вдосконалення комунікативних та організаторських умінь у межах технології колективно-творчої діяльності; створення індивідуальних та групових проєктів. Більш широкі теоретичні уявлення про технологічну культуру містять такі компоненти: володіння логікою професійної поведінки викладача, досвід креативної діяльності, використання способів організації технологічних процесів, їх адаптація до цілей гуманізації та гуманітаризації освіти; володіння індивідуальною системою способів і прийомів навчання і виховання, що включає інваріантні педагогічні вміння та індивідуально творчий стиль діяльності; вміння аналізувати альтернативні педагогічні технології; готовність до реалізації освітніх стандартів за допомогою проєктування, реалізації і рефлексії дидактичних модулів. Особливе значення має включення в процес підготовки студентів особистісно-орієнтованих освітніх технологій. Однак саме в цій сфері виникають найбільш суттєві проблеми і суперечності: особистісно-орієнтована освіта існує в основному як елемент теоретичного і частіше – описового змісту, але не як актуальна педагогічна практика; реальні педагогічні технології освіти виявляються осторонь від найбільш сучасних ідей і концепцій; зміни носять, як правило, випадковий характер і не мають відношення до реконструкції освітнього процесу на принципах особистісно-орієнтованої освіти. Тим ціннішими на цьому тлі виявляються викладачі, що реально працюють у парадигмі особистісно-орієнтованої освіти і демонструють такі якості: творчу спрямованість; готовність до співпраці; відсутність прямого або непрямого тиску на учня; демократичний стиль спілкування; педагогічну підтримку студентів через організацію їх творчої діяльності, а також самопізнання; єдність викладацької та дослідницької діяльності; творчу інтерпретацію емпіричного знання в поєднанні з фундаментальною теоретичною підготовкою. У зв'язку з цим розробляються системні засоби і стратегії особистісно-орієнтованої освіти: поглиблена професійно-особистісна діагностика студентів, що включає світоглядний, професійно-особистісний та освітній блоки; ре-

алізація програми безперервної практики, що включає систему самопізнання, самовиховання та рекомендацій з педагогічної діяльності; гнучкий розклад і побудову його, виходячи з принципу блочно-психологічного занурення студента в предмет; усебічність підготовки викладача у рамках навчально-наукового та виробничого комплексу; створення системи методичного забезпечення самостійної науково-дослідницької роботи студентів; Стратегія інноваційної діяльності в системі освіти впливає з необхідності першочергової розробки цілісної системи професійно – педагогічних критеріїв, нормативів і професіоналізму кожного викладача. Проблема критеріїв і засобів моніторингу освітніх процесів є однією з найбільш принципових підстав організації системи управління якістю освіти. Сучасні умови управління і розвитку системи освіти вимагають розширення кола досліджень інноваційних процесів, які визначають не тільки успішну адаптацію особистості до нових економічних та соціальних змін, що відбуваються в суспільстві, а й підвищення творчого потенціалу людини, організацію та оперування власним життям відповідно до потреб, цілями, цінностями, поставленими самою людиною. На сучасному етапі розвитку освітнього простору виявляється недостатність науково-методичного забезпечення інноваційних процесів, відсутність належної експертизи інноваційних освітніх проєктів та моніторингу якості і ефективності їх впровадження.

У той же час в психолого-педагогічних дослідженнях не в повній мірі висвітлюються питання, що стосуються вивчення і розвитку інноваційної діяльності в системі освіти. Існують об'єктивні труднощі впровадження інноваційних технологій в сучасному освітньому просторі. В цілому, реформування сучасної освіти в контексті розвитку інноваційних процесів визначається необхідністю вирішення існуючих в ньому проблем: ігнорування індивідуальних особливостей суб'єкта діяльності; використання малоефективних традиційних форм і методів навчання і виховання; збільшення розриву між навчанням і вихованням; загострення проблеми гуманізації формальних та неформальних відносин в освітньому процесі; розрив між вимогами суспільства, можливостями освіти і потребами особистості. Проведений аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє зробити висновок, що проблема формування і розвитку суб'єкта діяльності в контексті інноваційних процесів в системі освіти вельми актуальна і досліджується в різних психолого-педагогічних напрямках. Відсутні ефективні способи аналізу інноваційних процесів не тільки у професійній, а й в особистісній сфері. Однак дана проблема себе ще не вичерпала, кожен новий виток у розвитку сучасного освітнього простору вимагає нового, більш глибокого осмислення цієї проблеми і обґрунтування нових підходів до її вирішення. Дослідження інноваційних процесів в освіті, в основному, орієнтовані на педагогів, педагогічні колективи, що залишає поза увагою управлінський сегмент роботи освітніх установ. Крім того, процеси сучасного розвитку обумовлюють динамічність і неоднозначність обсягу, змісту і характеру інноваційних процесів в освітніх установах. Постійно змінюється зміст управлінської

діяльності, мобільність організаційних структур, що забезпечують просування інноваційних процесів в системі освіти, вимагають особливих інноваційних умінь, здібностей і якостей. Проблеми сучасної освіти спонукають до пошуку нових засобів управління, здатних в сучасних соціальних умовах виявити проблеми, які ведуть до пошуку нових підходів, форм, засобів і методів для системи освіти. На основі теоретичного аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з менеджменту освіти, соціології та психології управління, загальної педагогіки, професійної освіти інноваційна компетентність передбачає наступні компетенції: сприйнятливість до власне інновацій або відкриття; здатність побачити елементи нового в усталеному; здатність запропонувати принципово нове рішення проблеми; готовність до керівної роботи; здатність приймати обґрунтовані соціально-управлінські рішення в освітніх установах.

Традиційно проблематика інноваційного потенціалу розроблялася теорією систем в рамках економічних концепцій науково-технічного прогресу. Останнім часом, в силу своєї багатоаспектності, вона вийшла за рамки власне економічної науки і знаходить своє продуктивне застосування в багатьох областях наукового знання.

Розкриття сутності поняття «інноваційний потенціал» доцільно здійснювати через визначення його складових категорій. Поняття «потенціал» походить від латинського слова «potentia», яке означає силу, міць, можливість, здатність, яка існує в прихованому вигляді і здатна проявитися за певних умов. У фізиці поняття «потенціал» характеризує величину потенційної енергії в певній точці простору. При цьому потенційна енергія – це запас внутрішньої енергії або енергія взаємодії тіл системи, яка визначається їх взаємним розташуванням в просторі. У більш широкому сенсі потенціал – це сукупність факторів, наявність яких може бути використана і приведена в дію для досягнення певної мети, результату. Причому потенціал може бути явним і прихованим, використовуваним або неживим.

Забезпечення високої якості освіти в усі часи залишалося ключовою проблемою, вирішенням якої займалися на всіх освітніх рівнях. В даний час в умовах глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг проблемі забезпечення високої якості наданої освіти стало приділятися ще більше уваги не тільки учасників освітнього процесу, а й вчених і дослідників, що займаються питаннями розвитку освіти. Від якості освіти зараз безпосередньо залежить не тільки затребуваність, а й ефективність роботи освітньої організації.

Проблема забезпечення якості освіти, якщо мова йде, зокрема, про вищу освіту, є системною проблемою, у вирішенні якої повинні бути задіяні багато напрямків функціонування ВЗО. У цьому питанні не повинно бути слабких ланок, отже, тільки комплексний підхід може призвести до позитивних результатів і до досягнення мети щодо забезпечення високої якості наданої освіти. В сучасних умовах жорстокої конкуренції на ринку освітніх послуг ефективним може бути тільки той ВЗО, який займається питаннями планування і управління якістю.

Під якістю освітніх програм розуміємо розробку нових затребуваних освітніх програм. Під якіс-

тю професорсько-викладацького складу в університеті розуміється забезпечення високого рівня викладання. Сучасний викладач повинен володіти широким спектром професійних компетенцій, в числі яких: чудове знання свого предмета, постійне професійне самовдосконалення, висока інформаційна комунікація. Викладач вузу повинен бути високоосвіченою, непересічною, творчою особистістю, що володіє якостями лідера. Тільки такий викладач сьогодні може захопити студента своїм предметом. Педагогічну компетентність викладача крім сукупності знань і умінь становить також наявність науково-дослідницьких здібностей, необхідних йому для виконання функцій навчання і виховання студентів. Наукова діяльність нерозривно пов'язана з освітньою діяльністю викладача. В останні роки якісну освіту нерозривно пов'язана також з розвитком сучасних освітніх технологій. Від викладачів сьогодні очікують творчий підхід, який виражається в пошуку нових прийомів і методів навчання, зокрема, в активному використанні інтерактивних методів навчання (дискусійних, ігрових, тренінгових тощо) і сучасних освітніх технологій. Тільки при вмілому поєднанні різних форм і методів навчання можна викликати інтерес нинішніх студентів до свого предмету, і, як наслідок, їх стійку мотивацію до навчальної та майбутньої професійної діяльності. В сучасних умовах конкурентоспроможною і ефективно функціонуючою може бути та установа, яка займається питаннями планування, організації та управління якістю. В даному процесі мають бути задіяні всі внутрішні ресурси, оскільки тільки комплексний розвиток всіх основних напрямків, порушених у цій статті, може гарантувати високу якість наданої вищої освіти.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи. Якість освіти як складний феномен визначається дією ряду факторів, зокрема, якістю: освітніх цілей, стандартів і еталонів; освітніх програм; кадрового та наукового потенціалу; підготовки абітурієнтів і випускників; матеріально-технічного оснащення освітнього процесу; використанням освітніх технологій; ефективністю системи контролю досягнень. Визначення рівня якості освіти реалізується як системний проект, побудований на врахуванні цих факторів з усіма аспектами (особистісним, соціальним, державним). Велике значення має сукупність концептуальних ідей, науково методичних розробок та організаційно-управлінських заходів щодо створення системи діагностики та моніторингу якості всіх інновацій у системі освіти. Неможливо одночасно вирішити безліч проблем, пов'язаних з реалізацією цієї стратегії. Спираючись на аналіз великої кількості джерел, ми можемо говорити про три напрямки її реалізації: 1) розробка теоретичних моделей діагностики та моніторингу якості освіти; 2) розробка системи критеріїв та засобів діагностики та моніторингу якості освіти; 3) розробка організаційно-управлінських моделей і технологій управління якістю освіти. Основою діагностики та моніторингу якості освіти студентів є навчальні плани, програми та зміст навчальних дисциплін, що викладаються. Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. У цілому можна говорити про існування

двох часткових стратегій у розвитку методів оцінки якості освіти: 1) створення інструментів і засобів об'єктивної діагностики свідомості й діяльності (розробка вимірників, у тому числі тестів, опитувальників та ін.); 2) розробка концептуальних, методологічних основ і методичних засобів діагностики особистості в єдності її внутрішніх

і зовнішніх чинників. Існує необхідність вирішення проблеми якості освіти з урахуванням таких факторів: складності та багатоаспектності поняття «якість освіти»; наявності альтернативних традицій інтерпретації систем освіти і їх якісних характеристик; наявності безлічі альтернативних ідей і стратегій розвитку освіти в Україні.

Список літератури:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL: http://mgu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=655:-2012-2021-&catid=23&Itemid=89
2. Удосконалення системи моніторингу забезпечення якості вищої освіти України : зб. тез доповідей наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, квітень 2013 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Держ. вищ. Бердянський державний педагогічний університет 107 навч. закл. «Нац. гірн. ун-т». Дніпропетровськ : ДВНЗ «НГУ», 2013. 369 с.
3. Albrecht J., Berg G. The knowledge lift: The Swedish adult education program that aimed to eliminate low worker skill levels : working paper. IFAU, 2004.
4. Andersson Roger. "Breaking Segregation" – Rhetorical Construct or Effective Policy? *The Case of the Metropolitan Development Initiative in Sweden, Urban Studies*. 2006. Vol. 43, no. 4. P. 787–799.